

РОЗДІЛ II

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ТА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378:373.3.011.3-051:[130.2:005.336.2]

DOI 10.31339/2413-3329-2020-1(11)-53-56

Атрошенко Тетяна Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет,
Алмаші - Копин Ангеліна Вікторівна,
викладач,

Беспалько Леся Антонівна,
викладач,

Білик Олена Віталіївна,
викладач,

Гуманітарно-педагогічний коледж
Мукачівського державного університету, м.Мукачєво

СУТНІСТЬ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті представлено теоретичне обґрунтування сутності культурологічної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Проаналізовано різноаспектні наукові визначення ключових дефініцій дослідження у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Вперше представлено авторське визначення поняття «культурологічна компетентність майбутніх учителів початкових класів». З'ясовано, що культурологічна компетентність є невід'ємною складовою фахової компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: культурологічний підхід, компетентність, культурологічна компетентність майбутніх учителів початкових класів, професійна діяльність, фахова підготовка.

Постановка проблеми. Сьогодні актуалізує потребу у культуротворчій освіті, поєднаній з уявленням про формування гуманістичного типу особистості та необхідності у переході від ідеї «освіченої людини» до ідеї «людини культури». Становлення культурної людини – це процес активного, цілеспрямованого розвитку і саморозвитку в напрямку досягнення, відтворення і примноження культурних цінностей. Перш за все, діяльність культурної людини характеризується умінням «взаємодіяти» з культурою і в культурі; здатністю до відтворення і примноження культури, а також до самореалізації в культурі. Сенсом сучасної освіти стає залучення підростаючого покоління до культури, розвиток здібностей засвоювати і створювати цю культуру, тобто формування культурологічної компетентності.

Культурологічний підхід у педагогічній освіті забезпечить формування культурологічної компетентності, а саме: формування навичок грамотного використання культурної спадщини; формування знань про культуру як цілісну систему; виховання потреб у правильній соціально-культурній самоідентифікації людини; утвердження національної, культурної, соціальної толерантності [6, с. 94]. Вищезазначене безпосередньо стосується майбутніх учителів початкових класів, професійна діяльність яких потребує пріоритету гуманістичних цінностей, уміння застосовувати кращі надбання світової та вітчизняної культури в процесі підготовки дітей молодшого шкільного віку до адаптації та толерантного співіснування в глобалізованому суспільстві.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Фахова підготовка майбутніх учителів початкових класів є предметом дослідження О. Будник, О. Васильєвої, Н. Казакової, Н. Кічук, Л. Макаренко, С. Мартиненко, Л. Петриненко, О. Савченко, М. Фіцули, Л. Хомич та ін. Компетентнісний підхід підготовки фахівців знайшов своє відображення в наукових розвідках багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких Н. Бібік, О. Божович, С. Бондар, Л. Ващенко, І. Волкова, Е. Зеєр, І. Зимня, О. Локшина, О. Овчарук, М. Пентилок, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, О. Семенов, А. Хуторського та ін. Культурологічний підхід в теорії та практиці вищої школи обґрунтовано у працях С. Баллера, М. Бахтіна, В. Біблера, С. Бондаревської, І. Зязюна, О. Попової, О. Рудницької, В. Сластьоніна та ін. Незважаючи на чисельні дослідження окресленої нами проблеми, окремої уваги потребує вивчення сутності культурологічної компетентності

майбутніх учителів початкових класів.

Мета статті: теоретичне обґрунтування сутності культурологічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Результати дослідження. Однією з базових категорій поняття «культурологічна компетентність» є «компетентність». Аналіз наукових джерел показав, що термін «компетентність» широко використовується у різних галузях знань і, незважаючи на наявну велику кількість досліджень, у авторів немає єдиного визначення цього багатогранного феномена. Розглянемо найбільш відповідні для нашої проблеми. У словнику іншомовних слів компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний) означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [12, с. 282]. Державний стандарт початкової освіти визначає компетентність як набуту у процесі навчання інтегровану здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [2].

На думку С. Вітвицької, компетентність – це специфічна здатність особистості до продуктивної діяльності у конкретній предметній галузі, яка включає вузько спеціалізовані знання, уміння і навички, досвід їх використання у реальному житті, відповідальне ставлення до виконання виробничих функцій [1, с.54]. А. Климова бачить компетентність як «результат набуття компетенцій, особистісну характеристику фахівця», визначаючи компоненти поняття через знання, уміння, навички, здобутий фаховий досвід, рефлексії на результати власної професійної діяльності [4, с. 32].

А. Хуторський характеризує компетентність як «оволодіння людиною відповідною компетенцією, що передбачає її особистісне ставлення до неї і до предмету діяльності» або як «особистісна якість (сукупність якостей) і мінімальний досвід щодо діяльності в заданій сфері» [13, с. 135]. Нам імпонує думка Г. Селевко, згідно з якою компетентність – це інтегральна якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності до діяльності, яка базується на знаннях і досвіді, здобутих у процесі навчання і соціалізації й орієнтованих на самостійну й успішну участь у діяльності. Науковець вважає, що поняття «компетентність» значно ширше за поняття знання, уміння, або навички, воно містить не тільки когнітивну (знання) й операційно-технологічну (вміння) складові, а й мотиваційну, етичну (ціннісні орієнтації), соціальну та поведінкову. Тому оволодіння компетентністю вимагає ментальної

організованості, значного інтелектуального розвитку: абстрактного мислення, саморефлексії, визначення власної позиції, самооцінки, критичного мислення та ін. [10, с. 139]. Подібною є думка О. Пометун, яка розкриває поняття компетентності через «спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання» або «результативно-діяльну характеристику освіти» [7, с. 17].

Отже, в цілому компетентність розуміється як атрибут професіоналізму. Вважаємо, що дане поняття слід розглядати з двох позицій: як рівень професійного розвитку суб'єкта і як елемент його загальної психічної характеристики. Це специфічне становлення особистості, яке відбувається в ході засвоєння професійної діяльності. У контексті нашого дослідження актуальним є те, що особистісно орієнтована парадигма у професійному навчанні і вихованні є одним із пріоритетних напрямів удосконалення професійної освіти, оскільки «сприяє духовному розвитку особистості майбутнього фахівця, формуванню національної свідомості, патріотизму, почуття професійної честі і гідності, вмінню працювати у виробничому колективі, утвердженню партнерського стилю взаємовідносин між педагогами та учнями, впровадженню інноваційних педагогічних технологій, різних форм, методів і засобів навчання» [3, с.442]. А оскільки наша проблема дослідження стосується підготовки майбутніх учителів початкових класів, то провідною вважаємо позицію О. Савченко, яка стверджує, що саме вчитель як суб'єкт педагогічної взаємодії, здійснюючи навчання, виховання і розвиток учнів, покликаний створювати такі умови, за яких розкриваються індивідуальні якості та властивості кожної особистості. Врахування індивідуальних потреб і відмінностей учнів потребує від педагога володіння основними прийомами професійної майстерності: високого рівня розвитку психолого-педагогічних і дидактичних здібностей, навичок організації навчального процесу, здатності критично й творчо підходити до виконання основних професійних функцій. Учитель початкових класів має створити для учнів безпечне, творче середовище, сприятливий психологічний клімат, в якому вони самостійно розвиваються, підвищують свій рівень відповідальності [9, с.98].

Погоджуємося, з О. Кравченко-Дзондза, що продиктований потребами сьогодення високий рівень вимог до освіти може бути реалізований тільки тоді, коли вчитель буде високопрофесійним, компетентним фахівцем у своїй галузі. Такий фахівець повинен не тільки сам мати фундаментальну освітню підготовку і володіти професійними знаннями та вміннями, відповідними рівню сучасної психолого-педагогічної науки. Він повинен усвідомлювати значення своєї професійної праці в цілісній системі безперервної освіти, бути професійно мобільним, тобто гнучко реагувати на зміни соціальної ситуації розвитку школярів, опановувати новими психолого-педагогічними вимогами до педагогічного процесу і новими педагогічними технологіями. Це означає, що сучасний учитель – це творчий суб'єкт професійної педагогічної діяльності [5, с.87]. Відповідно, ми розглядаємо культурологічну компетентність як важливу умову особистісного розвитку і професійного становлення майбутніх учителів початкових класів. Розглянемо це детальніше.

Поняття «культурологія» відображає знання про загальні і часткові закони функціонування та розвитку культури як цілісної системи, але не передбачає повного та вичерпного уявлення про всю сукупність накопичених суспільством соціокультурних цінностей й досвіду їх реалізації. Такі знання дозволяють особистості правильно орієнтуватися в сучасному культурному полі, а щоб навчитися аналізувати нескінченний ряд фактичного матеріалу розвитку культури, необхідний певний життєвий досвід.

Критерії культурної людини мають відносний характер. Їх зміст залежить від соціально-економічного розвитку суспільства, до якого належить дана людина, від національних і культурних традицій середовища, в якому вона зростає. Існує ще один компонент соціально-професійної компетентності фахівця, роль якого, на жаль, недооцінюється. Це – самосвідомість особистості в

культури, найважливішим компонентом якого, в свою чергу, виступає самооцінка, сутність якої полягає в усвідомленні себе і у визначенні ставлення до себе в культурі. Однак, розвиток самосвідомості неможливий без адекватної оцінки себе в соціумі і професійній діяльності, що передбачає знання законів функціонування соціуму і культури в цілому, тобто наявність елементарної культурологічної грамотності. Отже, для наблизення до бажаних якостей, майбутньому фахівцю необхідно зрозуміти причини формування і розвитку культурологічної компетентності його особистості, на основі якої формуються і загальнокультурна компетентність, і самосвідомість фахівця, які, в свою чергу, є базовими складовими соціальної компетентності особистості й стрижневою основою процесу її соціалізації.

Культурологічною парадигмою сучасної освіти О. Дубасенюк вважає рівноправну взаємодію учасників навчального процесу, спрямованого на формування у майбутніх вчителів мотивації та інтересу до культури іншого народу, розвиток аналітичних умінь, які будуть необхідні під час зіставлення та аналізування культурних явищ, способу життя чи ментальності того чи іншого етносу [8, с.21]. В. Сластьонін наголошує на важливості культурологічного підходу у формуванні змісту освіти, оскільки гуманітарна культура є упорядкованою сукупністю загальнолюдських ідей, ціннісних орієнтацій і якостей особистості, універсальних способів пізнання і гуманістичною технологією професійної діяльності [11, с.27].

Культурологічна компетентність – це здібність майбутнього фахівця орієнтуватися в питаннях культури як цілісного феномена, сформованість умінь вписувати явища в її контекст, усвідомлювати взаємозв'язок між різними галузями культури. Визначаючи дане поняття, О. Кравченко-Дзондза виділяє такі його суттєві ознаки: належність культурологічної компетентності до інтелектуальних здібностей індивіда; формування навичок грамотного використання культурної спадщини; формування знань про культуру як цілісну систему, різноманіття культур у просторі й часі, взаємодію культур, типи культур, закономірності розвитку соціокультурного життя, закономірності художнього процесу, історію ментальностей за допомогою спеціально організованого навчання; виховання потреб у правильній соціально-культурній самоідентифікації людини, а через неї й суспільства в цілому; утвердження національної, культурної, соціальної й релігійної толерантності (терпимості до чужих думок, вірувань, поведінки) як природної норми суспільної свідомості; виховання культурою через занурення людини в її багатомірний простір. Результатом формування культурологічної компетентності, на думку дослідниці, повинно стати вміння виробляти нову модель історичної й соціально-культурної самоідентифікації, нових шляхів розвитку, становлення нового типу духовності, зростання інформаційно-культурної проникності меж, подолання загальної кризи художньої культури [6, с.92].

На основі проаналізованих наукових досліджень, культурологічна компетентність майбутнього вчителя початкових класів визначається нами як інтегративна якість особистості, складова професійної компетентності, яка дозволяє: відчувати себе об'єктом культурно-історичного процесу; фахівцем із широким світоглядом, обізнаним у різних сферах науки і мистецтва; розуміти закономірності розвитку культури як процес створення, збереження і трансляції загальнолюдських та загальнонаціональних цінностей; орієнтуватися в традиціях, реаліях, звичаях, духовних цінностях не тільки свого народу, а й інших націй; здійснювати професійну діяльність та взаємодію з учнями, їхніми батьками, колегами та ін., оперуючи культурними компонентами і образами різних народів; ефективно здійснювати міжмовну, міжкультурну та професійну комунікацію.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Культурологічна компетентність – це елемент, що забезпечує конкурентоспроможність майбутніх учителів початкових класів, адже сьогодні, для здійснення ефективної професійної діяльності необхідні не тільки фахові знання, вміння і навички, креативні здібності, а й особистісні якості, сформовані на етнокультурних,

національних і загальнолюдських духовних цінностях. Перспективи педагогічних умов формування культурологічної компетентності подальших досліджень вбачаємо у визначенні та обґрунтуванні майбутніх учителів початкових класів.

Список використаних джерел

1. Вітвицька С. С. Компетентнісний та професіографічний підходи до побудови професіограми магістра освіти / С. С. Вітвицька // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 57. Педагогічні науки, 2011. - С. 52-58.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/derj-standart-pochatk-new.pdf>.
3. Енциклопедія освіти [Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень]. - Київ: Юрінком Інтер, 2008. - 1040 с.
4. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовно-комунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : монографія / К. Я. Климова. - Житомир: ПП «Рута», 2010. - 560 с.
5. Кравченко-Дзондза О.Е. Компетентнісна парадигма підготовки майбутнього вчителя початкової школи / О. Кравченко-Дзондза // Молодь і ринок: Щомісячний науково-педагогічний журнал / Ред. кол. : Н.Примаченко (гол. ред.), Н. Скотна та ін. - 2017. - № 10 (153). - С. 84-90.
6. Кравченко-Дзондза О. Культурологічна компетентність майбутнього вчителя в контексті культурологічної парадигми освіти / О. Кравченко-Дзондза // Молодь і ринок. - №8 (163), 2018. - С. 90-94.
7. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. - Київ: «КІС.», 2004. - С. 15 - 24.
8. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. - 412 с.
9. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти / О. Я. Савченко. - Київ: СПД «Цудинович Т. І.», 2007. - 204 с.
10. Селевко Г. Компетентности и их классификация / Г. Селевко // Народное образование. - 2004. - № 4. - С. 138 - 143.
11. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Слостенин, Л.С. Подымова. - Москва: Магистр, 1997. - С. 27.
12. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. - Київ: Наукова думка, 2000. - 680 с.
13. Хуторской А. В., Хуторская Л. Н. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования / А.В.Хуторской, Л.Н.Хуторская // Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода: Межвузовский сб. науч. тр. / Под ред. А. А. Орлова. - Тула: Изд-во Тул. гос. пед. ун- та им. Л. Н. Толстого, 2008. - Вып. 1. - С.117 - 137.

References

1. Vitvitskaya, S.S., 2011. Kompetentnisnyy ta profesiografichnyy pidkhody do pobudovy profesiogramy mahistra osvity [Competence and profesiographic approaches to the construction of a professional Master's degree]. Bulletin of the Zhytomyr State University. Pedagogical Sciences, 57, pp. 52 - 58.
2. Derzhavnyy standart pochatkovoyi zahal'noyi osvity [The state standard of elementary general education]. Education of Ukraine, Kiev, Available at: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/derj-standart-pochatk-new.pdf>.
3. Kremin, V.G. red, 2008. Encyclopedia of Education [Entsyklopediya osvity], Yurinkom Inter, Kyiv, 1040p.
4. Klimova, K. Ya. 2010, Teoriya i praktyka formuvannya movnokomunikativnoyi profesynoyi kompetentsiyi studentiv nefilolohichnykh spetsial'nostey pedahohichnykh universytetiv : monohrafiya [Theory and practice of forming the language-communicative professional competence of students of non-philological specialties of pedagogical universities: monograph], Zhytomyr: PE "Ruta", 560p.
5. Kravchenko-Dzondza, O.E., 2017, Competitive Paradigm of Preparing a Future Elementary School Teacher [Kompetentnisna paradyhma pidhotovky maybutn'oho vchytelya pochatkovoyi shkoly], Molod' i rynek: Shchomisyachnyy naukovopedahohichnyy zhurnal, No.10, pp. 84-90.
6. Kravchenko-Dzondza, O.E., 2018, Cultural competence of the future teacher in the context of the cultural paradigm of education [Kul'turolohichna kompetentnist' maybutn'oho vchytelya v konteksti kul'turolohichnoyi paradyhmy osvity], Molod' i rynek. No.8(163), pp.90-94.
7. Pometun, O.I., 2004, Theory and practice of consistent implementation of a competent approach in the experience of foreign countries, Competent approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library for educational policy [Teoriya ta praktyka poslidovnoyi realizatsiyi kompetentisnoho pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krayin, Kompetentnisnyy pidkhid u suchasnyy osviti: svitovy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy: Biblioteka z osvith'oyi polityky], red. O.V. Ovcharuk, K. : "KIS.", P. 15 - 24.
8. Dubaseniuk, O.A. red., 2011, Professional pedagogical education: competence approach: monograph [Profesiyna pedahohichna osvita: kompetentnisnyy pidkhid: monohrafiya], Zhytomyr, 412 p.
9. Savchenko, O. Ya., 2007, Vykhovnyy potentsial pochatkovoyi osvity [Educational potential of elementary education], K.: SPD "Tsinovich T. I.", 204 p.
10. Selevko, G., 2004, Competence and their classification [Kompetentnosti i ikh klassifikatsiya], Narodnoye obrazovaniye, No. 4, pp. 138-143.
11. Slostenin V. A., Podymova L. S., 1997, Pedagogika: innovatsionnaya deyatel'nost' [Pedagogy: innovative activity], Master, Moscow, 27p.
12. S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa, red., 2000, Dictionary of foreign words [Slovyk inshomovnykh sliv], K. : Naukova Dumka, 680 p.
13. Khutorskoy A. V., Khutorskaya L. N., 2008, Competence as a didactic concept: content, structure and design models [Kompetentnost' kak didakticheskoye ponyatiye: soderzhaniye, struktura i modeli konstruirovaniya], Proyektirovaniye i organizatsiya samostoyatel'noy raboty studentov v kontekste kompetentnostnogo podkhoda, red. A. A. Orlova, Tula: Publishing house of Tula, pp. 117-137.

В статье представлено теоретическое обоснование сущности культурологической компетентности будущих учителей начальных классов. Авторами проанализированы разноаспектные научные определения ключевых дефиниций исследования в трудах отечественных и зарубежных ученых. Впервые представлено авторское определение понятия «культурологическая компетентность будущих учителей начальных классов». Выяснено, что культурологическая компетентность является неотъемлемой составляющей профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: культурологический подход, компетентность, культурологическая компетентность будущих учителей начальных классов, профессиональная деятельность, профессиональная подготовка.

The purpose of the article is to theoretically substantiate the sense of cultural competence of future primary school teachers. Research

methodology included: study and analysis of philosophical, psychological, pedagogical and cultural literature in order to theoretically summarize the key points. Analysis of the works of national and foreign scientists has made it possible to define competence as an attribute of professionalism and to view it from two positions: level of professional development of the subject and element of overall mental characteristics. This is a specific personality formation that occurs in the course of learning a professional activity. The cultural competence of the future primary school teacher has been defined as an integrative quality of personality, a component of professional competence that allows to: feel the object of a cultural and historical process, specialist with a broad outlook in various fields of science and art; understand the patterns of cultural development as a process of creating, preserving, and transmitting universal and national values; navigate the traditions, realities, customs, spiritual values of other nations; carry out professional activities and interaction with students, parents, colleagues, operating cultural components and images of different peoples; effectively implement interlanguage, intercultural and professional communication. Cultural competence is an element that ensures the competitiveness of future primary school teachers, because today, not only professional knowledge, skills, creative abilities, but also personal qualities formed on ethnocultural, national and community values are required for effective professional activity. The author has defined the conception of "cultural competence of future primary school teachers". The main points and conclusions of the research can be used in the process of cultural preparation of future primary school teachers at higher educational establishments.

Key words: cultural approach, competence, cultural competence of future primary school teachers, professional activity, professional training.

УДК 378.011

DOI 10.31339/2413-3329-2020-1(11)-56-60

Бахмат Наталія Валеріївна,

доктор педагогічних наук, професор,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський

orcid id: 0000-0001-6248-8468

СУБ'ЄКТНІ ВЛАСТИВОСТІ МАЙБУТЬОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті здійснено аналіз проблеми розвитку суб'єктності майбутніх педагогічних працівників у науково-педагогічній літературі та практиці. Виділено основні характеристики суб'єкта діяльності, на основі яких визначено суб'єктну характеристику майбутнього педагогічного працівника, яка в свою чергу включає в себе: спрямованість особистості, професійну та психологічну компетентності. Встановлено, що управління розвитком суб'єктності майбутнього педагогічного працівника як суб'єкта професійної активності може здійснюватися в умовах, які відповідають вимогам творчої фахової діяльності.

Ключові слова: суб'єктність, управління розвитком, здібності, суб'єктна характеристика педагогічного працівника.

Постановка проблеми. Сьогодні проблема суб'єктності в освіті набула статусу об'єкта спеціального вивчення, зокрема, розвиток педагогічних працівників, як суб'єкта діяльності, стає метою сучасної освіти та важливою проблемою у педагогічній та психологічній галузях.

В останні десятиліття в теорії та практиці реформування системи освіти розроблено низку нормативних документів («Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), концепція «Нова українська школа» (2016), Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020), в яких суб'єктні характеристики учасників освітнього процесу розглянуто як результат освітніх впливів і рушійних сил їхніх змін.

Зокрема, у розділі II п. 1 Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначається, що мета державної політики щодо розвитку освіти «... полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати та зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти» [8].

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) [10] суб'єктність педагогів відображається крізь призму педагогічної автономії вчителя, а саме: створення програм; розробка власної системи оцінювання та заохочення учня (зі створенням шкали переведення у 12-бальну шкалу); підвищенні кваліфікації за власним вибором і за кошт держави.

З огляду на зазначене, перспективність дослідження проблеми розвитку суб'єктності майбутніх педагогічних працівників зумовлена низкою чинників: зміною цілей загальної середньої освіти, що спричиняє її зосередженість на потребах особистості здобувача освіти та його становлення як суб'єкта освітньої діяльності; реалізацією концепції Нової української школи, яка спрямована на розвиток особистості здобувача освіти, як

конкурентоздатного випускника, який уміє навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі; дослідженням практичного втілення ідей особистісно орієнтованої та суб'єктно-діяльнісної освіти, що передбачає її варіативність; модернізацією педагогічної освіти, що має на меті посилення суб'єктної спрямованості, надання їй системного гуманістичного та фахового характеру, гармонізації суб'єктної, професійної та фахової складників підготовки майбутніх педагогічних працівників.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Історія становлення суб'єктного підходу висвітлена у наукових працях А. Брушлінського, М. Лютер, Дж. Піко делла Мірандола, С. Максименка, А. Маркова, В. Петровського, С. Рубінштейно, О. Савченко, В. Татенка, В. Чернобровкіна, Ш. Бюлера, Ф. Гізе, П. Жане, Г. Лемана та ін. Так, у роботах М. Лютера поняття «людського індивіда» розглядається в «статусі» суб'єкта. В епоху Відродження формується уявлення про спроможність людини пізнавати і творити світ за своїми проєктами, а саме Дж. Піко делла Мірандола розглядає людину як єдину істоту в світі, що здатна довільно розвиватися та вільно формувати своє буття [13].

Сучасні дослідники (С. Максименко, А. Маркова, С. Рубінштейн, О. Савченко та ін.) суб'єктність розглядають як невід'ємну характеристику суб'єкта, що проявляється в усвідомленні себе як частини світу. Психологічні аспекти формування особистості як суб'єкта діяльності представлені в дослідженнях К. Абульханової-Славської, І. Беха, Н. Богдановича, В. Рибалко, С. Рогова, В. Татенка, Д. Фельдштейна та ін.

На думку В. Варданяна, М. Енеєва, С. Жорнікса, В. Іванова, В. Куцова, С. Максименко, А. Маслоу, Ф. Мухометязнова, Ю. Поваренков, В. Слободкінова, В. Ягупова, О. Яркіна рівень сформованості якостей суб'єктності майбутнього педагогічного працівника відображається в його навчальній і професійній діяльності; особистому та професійному спілкуванні; суспільній культурі та поведінці.

Становленню суб'єктності проблематики у вітчизняному педагогічному дискурсі сприяли положення про гуманізацію освіти

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>